

İKTİSADÎ BİR FAALİYET FAİZSİZ BORÇLANMA

Bu sayıdaki konuğumuz Prof. Dr. Servet Bayındır. “İslami Finans 2” kitabının yazarı olan konuğumuzla faizsiz ekonomik sistemi konuştuk.

Borç konusunu iktisadî açıdan nasıl değerlendiririz?

Borç insanoğlunun iktisadî faaliyetlerindedir. Bu açıdan bakıldığında yadırganacak bir tarafı yoktur. Çünkü insan nasıl ki gıda, giyim, barınma ve diğer ihtiyaçlarını karşılamak için ekme, biçme, toplama, dokuma, avlama, üretme gibi iktisadî faaliyetlerde bulunuyor ve ürettiklerini değişik yolla mübadele ediyorsa bazı durumlarda bu faaliyetleri için borç alıp-verme ihtiyacı duyabilir. Önemli olan borç alıp-verme eyleminin hangi dinî ve hukukî zeminde yapıldığıdır. Ekerken başkasının arazisine geçmeme, toplarken başkasının malına dokunmama ve mübadele ederken yalan ve hileden kaçınma gibi dikkat edilmesi gereken kurallar olduğu gibi borç alış verişinde de uyulması gereken bazı ilkeler vardır. Bu konuda temel ilke borcun bir kazanç aracı haline dönüştürülmemesi, gelir için kullanılmamasıdır. Bütün semavi kitaplar –özellikle de muhtaçlara- borç vermeyi meşru kılmış ve hatta dünyevi ve uhrevi mukafat vadiyle bunu teşvik ve tavsiye etmiştir. Kur’ân-ı Kerim’de borçtan söz eden ayetlere gözetildiğinde onun yalnızca iyilik, yardımlaşma ve dayanışma amaçlı olarak meşru kılındığı görülür. Vahyin henüz daha ilk günlerinde nazil olan ayette *artırma beklentisiyle borç verme*¹ buyrulur. Çünkü borç isteyen genelde muhtaç duruma düşmüştür; hiç kimse imkanı olduğu halde başkasından borç isteyen durumuna düşmeyi arzu etmez. İslâm’da zayıfın, güçsüzün, yoksulun, düşkünün içinde bulunduğu darlık halinin fırsata çevrilmesi,

o halin istismar edilip kazanca dönüştürülmesi –faiz yasağı kuralı ile- kesin bir şekilde yasaklanmıştır. Dolayısıyla borç maddi bir varlığın belli bir süreliğine başkasının istifadesine sunulması ve daha sonra aynı miktarla geri alınmasından ibaret bir insani ve iktisadî eylemdir. Meşru kılınış amacı yardımlaşma, dayanışma yani başkasına iyiliktir. Borç eylemi meşru kılınış amacı dışına çıkarılmadan icra edildiği sürece insanlık için önemli bir ekonomik işlev görür.

Ancak günümüzde borcu sadece muhtaçlar talep etmiyor; devasa büyüklükteki bankalar, holdingler ve hatta devletler borç istiyor. Yani bankalara, büyük şirketlere ve hatta devletlere borç karşılıksız olarak mı verilecek, bunun mantığı nedir?

Haklısınız. Tarihî süreçte herşeyin fitratı ile oynandığı gibi borç işleminin doğası ile de oynandı. Borç verme işlemi iyilik amaçlı olmaktan çıkarılıp kazanç sağlama aracına dönüştürüldü. Aslında borcun kazanç amaçlı kullanılması insanlık tarihi kadar eskidir. Maalesef insanoğlunun genlerinde baştan beri sömürme ve sömürülme eğilimi vardır. Nitekim bütün din ve felsefî düşüncelerde faiz yasak görülmüş, yani borç aslî zemininde tutulmaya çalışılmışken faizle borç alıp- verilerek bu yasak sürekli delinmiştir. Önceleri bankerler ve bazı para babaları daha sonra bankalar düşük faiz vaat ederek halktan topladıkları malları/paraları daha yüksek faizle muhtaçlara borç vererek kazanç sağlamışlar; bir anlamda başkasının taşı ile başkasının kuşunu vurmuşlardır. Devletler normalde giderlerini vergi ile karşılardı. Savaş, deprem vb. olağanüstü durumlar hariç devletlerin giderleri vergi vb. iç ve dış

1 Müddessir 74/6.

Prof. Dr. Servet Bayındır

kaynaklı gelirlerle ile karşılanırdı. Ancak borcu kazanç aracına dönüştürenler servete hükmetmeye başlayınca devletlerin bu olağan uygulamasına da müdahale ettiler, vergi salındığında halkı yöneticilere karşı kıskırttılar. Bir yandan da yöneticilerle işbirliğine gittiler. Sonuçta devletlerin vergi salarak karşılayamadığı iç ve dış açıklarını güya kapatabilmesi için halkın anlayacağı sofistike yöntemlerle devletlere borç verip vergiden daha fazlası ile halkları sövmeye başladılar. Bu durum günümüzde hemen bütün ülkelerde acımasız bir şekilde uygulanmaya devam etmektedir. Devletler her yıl halklarından topladığı vergilerin önemli bir kısmını milyarlarca dolar olarak faiz gideri adı altında yerli ve yabancı finans kuruluşlarına transfer etmektedir. Bankalar yıllık bilançolarını açıkladıklarında diğer sektörler göre hayli yüksek oranda kâr ettikleri görülür ki bu kârın önemli bir kısmı devlete verilen borçların faizinden oluşur. Fakat bu iş öyle ustalıkla yapılır ki halklara bırakın bunu sorgulatmayı hatta bu yerli-yabancı finans kuruluşlarına üstelik bir de teşekkür edilmesi beklenir. Devletler sadece iç ve dış finansal ihtiyaçları için değil piyasadaki para miktarının belirlenmesinde dahi faizi, yani sömürü temelli borç yöntemini kullanmakta. Piyasadaki fazla para bankalara faiz vaat edilip emilmekte, para darlığı ise bankalara ve dolayısıyla halka faizle borç verilerek güya dengelenmekte. Fakat öğretilmiş çaresizlik gereği hiç kimsenin bu işleme itirazı olmamakta. Yani piyasadaki para miktarının belirlenmesi dahi belli para babaları-

nın kazancına alet edilmektedir. İçine düşülmüş çaresizliğin son kertesi denilebilir buna.

Borcun kazanç aracı haline getirilmiş olması çok mu tehlikeli, bu noktaya neden bu kadar odaklanıyorsunuz?

Evet tahmin edildiğinden de çok tehlikeli. Başta da ifade ettiğimiz gibi varlık transferi işlemlerinin çok değişik türleri vardır. Her biri kendisine özel karaktere sahiptir. Kimisi katma değer üretici nitelikli kimisi de katma değer üretici nitelikli değildir. Gelir ancak katma değer üretici karakterli iktisadî eylemden elde edilirse insanlık açısından faydalı ve meşru olur. Çünkü bu tür işlemde kişi karşı tarafa (bireye, kuruma, topluma ve nihayetinde insanlığa) bir mal veya hizmet sunulmuş ve karşılığında da kazanç elde edilmiştir. Bu işlemde kazan-kazan durumu sözkonusudur; her iki taraf da kazançlı çıkmaktadır. Katma değer yaratıcı yapıda olmayan bir eylem sonucunda ise taraflardan biri kazanırken diğeri kaybeder. Çünkü -ortada yeni bir mal veya hizmet (katma değer) üretiminden oluşan bir birikim sözkonusu olmadığından- birinin kazancı ancak diğerrinin kaybına bağlıdır. İşlem sonuç itibarıyla sıfır toplamıdır; varlık bir mülkiyetten diğerr mülkiyete aktarılmaktadır. Askerlik yapanlar bilir, eskiden asker boş oturup yanlış şeyler düşünmesin diye bir toprak yığını bir taraftan diğerr tarafa, sonra da aynı yere tekrar tekrar aktartılırdı ya bu da ona benziyor. Bu örnekte askeri meşgul etme durumu sözkonusu faizde ise o bile yok. Sadece, bir tarafın mülkündeki servetin

Röportaj

HASAN MUSTAFA ARSLAN

karşı tarafın mülküne aktarılması durumu söz konusudur. Faiz -ki temeli kazanç amaçlı borç eylemidir-, kumar, hırsızlık gibi eylemlerden her biri birer sıfır toplamı işlemidir. Bu eylemler aracılığıyla varlık bir taraftan diğer tarafa aktarılır ve fakat insanlık bu transferden herhangi bir katma değer elde etmez. Yüce Allah varlık transferinin katmadeğer üretici nitelikli ticaretle yapılmasını, (her biri birer sıfır toplamı işlem olan faiz, kumar, hırsızlık vb.) bâtıl yöntemlerle yapılmamasını emreder.² Çünkü bâtıl yöntemler servetin kolaylıkla belli zümrelerin elinde toplanmasına yol açar. Çünkü faizde varlıklı taraf riske girmeden, riski karşı tarafa yükleyerek, servetini verip vadede fazlasıyla geri almaktadır. Servetin belli zümrelerin tekeline girmesi Kur'an'da tehlikeli bulunup onaylanmaz.³ Servetin belli zümrelerin tekelinde toplanmasına yol açacak şekilde kolayca el değiştirdiği yöntemlerin başında faizli borç eylemi gelir. Örneğin; elinde bir milyarı olan kişi bu meblağı karşı tarafa ya karşılıksız borç (karz-ı hasen) ya karşılıklı borç (faiz) ya da mal ve hizmet karşılığında alım satım yoluyla transfer eder. Karz-ı hasen iyilik amaçlı olduğundan iktisadî saikle kimse buna yönelmez, çünkü bundan bir gelir elde edilemez. Mal ve hizmet karşılığı transfer ise içinde çok sayıda riski barındırır. O kadar paraya karşılık gelecek mal ve hizmetin bulunması, bu malın teslim ve tesellümü, taşınması, depolanması, korunması, uygun piyasa bulunup arzu edilen fiyattan satılması gibi işlemlerden her biri ayrı bir finansal mühendisliği, emeği, elemanı gerektirir ki işte katma değer üretici nitelikli eylemden kastedilen de budur. Düşünün ki, hırsızlık ve rüşvet bir toplumda serbest bırakılmış. Bu tür kolay para kazanma yolları varken insanlar neden yorucu ve riskli işlere yönelsinler, mal ve hizmet üretimi gibi sıkıntılara katlansınlar? Faiz de hırsızlık ve kumar gibi risksiz ve kolay para kazanma yollarındandır. Bir varlığın, iktisadî değerini aynı miktarda veya fazlasıyla geri alınmak üzere karşı tarafa transfer edildiği en risksiz, en garantili, varlık sahibinin korunduğu tek işlem borç işlemidir. Hukuk sistemleri, borç verene, bu muazzam ko-

2 Nisâ 4/29.

3 Haşr 59/7.

ruma zırhını muhtaçlara varlığından karşılıksız olarak versin diye getirmişlerdir. Siz hem bu koruma zırhına bürünüp hem de borcu gelir aracı haline getirdiğinizde kazanç beklentisiyle diğer ekonomik faaliyetlerde bulunanlara haksızlık yapmış olursunuz. Çünkü ticarî temelli diğer tüm kazanç sağlayıcı işlemler az veya çok içinde piyasa riski barındırır. Risksiz, kolayından para kazanmayı meşrulaştırırsanız insanlar buna yönelir ve sonuçta kimse mal ve hizmet üretiminde bulunmak istemez. Bu da sonuçta mal ve hizmetlerde kıtlığa, ekonomik anlamda darlığa ve toplumsal kaosa yol açar. Kolay para kazanmaya alışmış kişiler genelde bu tür risklere girmeden kolay yoldan paralarına para katmak isterler ki bunun tek yolu faizli borç eylemidir. Bu eylemde varlıklı kişi hiç bir riske girmeden belli bir süre bekleme, likiditeden mahrum kalma karşılığında verdiği parayı faiz adı altında fazasıyla geri alır ki faizcinin mantalitesi de zaten budur. Ancak kişi elindeki parayı borç temelli değil de ticarete dayalı olarak değerlendirmek istese bu para karşılığında bir mal yahut hizmet satın alınmalıdır. Eğer piyasada mal ve hizmet bulup da parayı verirse bu ekonomi açısından son derece fay-

dalıdır. Çünkü üretici bu parayla yeni mal ve hizmetler üretir, çalışan bu yolla ailesinin geçim masraflarını karşılar. Eğer *para yahut diğer varlıklar karşılıksız borç yoluyla yahut kazanç arzulanıyorsa sadece mal ve hizmet mübadelesi yoluyla transfer edilecektir* şeklinde bir uygulamaya geçilse dünya gelir dağılımındaki adaletsizliğin önü büyük oranda engellenmiş olur.

Son yılların dünya gelir dağılımı raporlarına göre dünyanın en zengin yüzde 1'lik kesiminin serveti, geri kalan yüzde 99'luk kesimin servetinin toplamına eşittir. Yalnızca sekiz (8) kişinin 426 milyar dolar büyüklüğündeki serveti yedi milyarlık dünya nüfusunun yarısına karşılık gelen ve açlık sınırında kıt kanaat yaşamaya çalışan 3,6 milyar nüfusun servetine denk geliyor. Dünya yetişkin nüfusu 4 milyar 841 milyon kişiden oluşurken, bunların yüzde 9'unun borçları varlıklarından fazla, yani net olarak borçlular. Kabaca 436 milyon yetişkin kişi her gün gözlerini dünyaya borçlu olarak açıyor. Peki bu nasıl oluyor? Bir yanda cehalet, tembellik, miskinlik yüzünden hiçbir katma değer üretemeyen ekonomik ve siyasi açıdan köleleştirilmiş yığınlar diğer yanda ise iktisat ve finans bilimini kötü emellerine alet

ederek tekelleşme, faiz, kumar ve yağma ile insanların mallarına el koyarak varlıklarını kat kat artıranlar... Kurt yapmaz bu taksimi kuzulara şah olsa! Fakat günümüz dünyasının vampirleşmiş baronları ve bunların yardımcısı konumundaki finans mühendisleri ve idarecileri bu taksimi yapıp insanların sömürülmesine çanak tutmaktalar. İşte bütün bu adaletsiz servet dağılımının başlıca nedenlerinden biri eli sıcak sudan soğuk suya sokmadan, riske katlanmadan varlık transferine, yani borcun gelir aracı olarak kullanılmasına izin verilmiş olması ve hatta bunun adeta zorunlu bir yöntem olarak insanlığa dayatılmasıdır.

Faizi meşru görenlerin gerekçeleri hiç mi tutarlı değil sizce?

Faizi meşru görenler, onu sermayedarın elindeki sermayeyi kendisi kullanabilecek iken kullanmayıp başkasını faydalandırması sonucunda hak ettiği bedel, kazanç olarak izah ederler. Onlara göre sermayedar elindeki sermayeyi dilediği gibi kullanabilir, ondan menfaatlenebilirdi. Oysa o tüketiminden, bir kısım zevklerinden vazgeçerek fedakârlıkta bulundu, sermayeyi likit olarak elinde tutmayı kullanımdan gelecek menfaatlardan mahrum kalma pahasına onu başkasının hizmetine sundu. Dolayısıyla bu kişi likitten mahrum kalma karşılığında bir bedeli hak etti. Şayet sermayedara böyle bir mükâfat verilmezse para atılabilir ki o da ekonomik açıdan tercih edilmeyen bir durumdur. İlk bakışta bu argüman insana makul gibi geliyor. Fakat bu görüş sahiplerine şu soruyu sormamız gerekir: Sermayedar sermayesinden menfaetlenmek, zevklenmek isteseydi ne yapacaktı? Onunla mal, hizmet vb. şeyler alıp kullanacaktı ki menfaetlenmiş, dünya zevklerinden istifade etmiş olsun. Tamam buyursun, gitsin sermayesi ile dünya zevklerinden dilediği kadar istifade etsin... Sonuçta bundan insanlık kazançlı çıkar. Çünkü bu yolla sermaye mal ve hizmet sektörüne akmış olur. Zaten sermayeden beklenen de budur. Aslında bu argüman küçük birikimciler için geçerli olabilir, yoksa para ve sermaye piyasalarına hükmeden gerçek faizciler için değil. Zira onlar zaten dünya zevklerinden "doyuncaya, tıksırincaya, çatla-

Röportaj

HASAN MUSTAFA ARSLAN

yıncaya kadar” fazlasıyla yararlanıyorlar, yani zevklerinden fedakârlık diye bir durum söz konusu değil. Bu işin algı yönetimi tarafı. Asıl mesele sermayenin riske katlanmadan nasıl korunup aynı zamanda da artırılacağıdır. Bunun için iki yol vardır; doğrudan yahut ortaklıklarla dolaylı yolla ticaret yapmaktır ki bunda risk vardır. İkinci yol ise riske katlanmadan faizli borç yöntemidir. Görüldüğü üzere sermayeyi likit halde tutmayıp piyasaya aktarmanın tek yolu riske katlanmadan başkasına faizli borç vermek değildir. Bunun dışında başka çok sayıda yol ve yöntem vardır. Eldeki sermaye bizzat mal ve hizmete yatırılarak, yahut başkaları ile ortaklıklar kurularak da piyasaya aktarılabilir. Bütün bunlar karşılığında gelir hak edilir ki işte sermayeyi elde tutmamanın, ondan fedakârlığın meşru nitelikli mükâfatı budur. İnsanlığa sermayenin atıl kalmamasının tek alternatifi olarak faizli borcun gösterilmesi art niyetli bir algı yönetiminden ibarettir. Çünkü siz sermayenin birey ve -devletler dahil- kurumlara aktarılmasının tek yolunun risksiz şekilde faizli borç yöntemi olduğunu kabul ettiğinizde birileri bunun zemini de oluşturur. Elinde yüklü miktarda sermayesi olan baronlar bazen spekülâtif para oyunları ile ekonomik ve finansal krizler çıkararak, bazen terörü destekleyerek olmadı hatta savaşlar çıkararak bireyler, şirketler ve hatta devletleri kendilerinden, kendilerinin belirlediği oranlardan faizle borç almaya mecbur bırakırlar. Yumurta- tavuk hikayesi... Bir taraftan borç verip güya yardım ediliyor diğer yandan uygulanan siyasi ve ekonomik politikalarla birey yahut kurumların borç batağından bir türlü çık(a)maması için her türlü hileye başvuruluyor. Borçlu ülkelerin durumuna bakıldığında bu gerçek bütün çıplaklığıyla görülür. Dolayısıyla faizin kabul edilebilir hiç bir meşru ve makul yönü yoktur. Bu yüzden Kur’ân’da faiz Allah ile (yani insanlıkla) harp edilmesi olarak nitelendirilir. İnsanlığın kendisi ile savaşanları ve onların bu savaşta kullandığı silahları, yani faizcileri ve faizli enstrümanları çok iyi tanıması gerekir ki kendisini korusun; aksi halde düşman karşısında daima yenilgiye uğramaya mahkum olacaktır. Bunun yolu da faizin ve faizcilerin sebep olduğu

olumsuz sonuçların ve bunun için başvuru iktisadî ve finansal argüman, formül ve enstrümanların çok iyi öğrenilip alternatif yöntem ve formüllerinin geliştirilmesidir. Yoksa zenginin malı züğürdün çenesini yorar kabilinden konuşulup durulur. Oysa Yüce Allah yetişen nesillere mal ve varlığın doğru şekilde nasıl yönetileceğinin eğitiminin verilmesini emretmektedir.⁴ Nebi-

miz (as) akıllı bir müslümanın bir kez sokulduğu bir delikten bir daha sokulmayacağını bildirir.⁵ Oysa insanlık asırlardır aynı faiz deliğinden sayısızca sokuluyor ama faiz zehiri beyinleri o kadar uyuşturmuş ki artık sokulduğunun, faizle kanının emildiğinin farkında bile değil.

Sizce Katılım bankaları bu soruna çözüm olabilir mi?

Genelde İslâmî finans özelde ise İslâmî yahut bizdeki adıyla Katılım bankacılığı, istenirse, bahsettiğimiz sorunlara çözüm olabilir. Çünkü İslâmî finansın temeli

4 Nisâ 4/6.

5 Buhari, Edeb, 83.

reel ekonomi ve ticarete dayanır. Sermayenin ortaklık esaslı toplanıp ticarî yolla işletilmesi bu finansal sistemin temelini oluşturur. Haram nitelikli ürün ve hizmetler dışındaki bütün reel ticarî aktiviteler İslâm'da meşru görülüp teşvik edilmiştir. Dünyada reel iktisadî eylemi olumsuz karşılayacak herhangi bir insan ve ekonomik sisteme rastlanmaz. Dolayısıyla İslâm'ın is-

maz. Nitekim günümüzde finansal kurumların işlemlerinin tümü faizden oluşmamakta, ekonomik sistem tümüyle faize dayanmamakta, dünyada çok sayıda faizsiz finansman yöntemi uygulanmaktadır. Müslüman idareciler, iş adamları ve ilim adamları dikkatlerini bu alana odaklamaları durumunda modern çağın ihtiyaçlarına cevap verebilecek nitelikte çok sayıda finansal ürün ve finansal kurumu hayata geçirmeleri mümkündür.

Mevcut katılım bankaları bahsettiğiniz şekilde mi çalışıyor?

İslâmî bankacılık uygulamaları yarım asırlık bir geçmişi ile bu alanda önemli bir tecrübe birikimine imkan sağlamıştır. Şayet kurulduğu dönemdeki ilkelerine sadık kalarak çalışmalarına devam etselerdi dünya finansal sistemine çok önemli örneklik teşkil edebilirlerdi. Ancak üzümlük ifade etmeliyim ki, genelde İslâmî diye nitelenen bankalar özelde ise Katılım bankaları günümüzde kuruluş ilkelerinden oldukça uzaklaştılar. Sermayeyi birikimciden ortaklık (mudaraba) esaslı olarak toplamak üzere kurulmuşlarken, günümüz uygulamasında gerçekte birer faizli bono ve tahvilden ibaret olan Sukuk ve tümüyle hayalî alım satımdan ibaret olan Teverruk yöntemi sıklıkla başvurulmuş sermaye toplama yöntemi oldu. Toplanan sermaye idealde murabaha, müşareke, mudaraba, icare, selem ve istisna gibi meşru ve doğal ticaret yöntemleriyle işletilecekti. Oysa ne murabaha ne de icare fıkıhtaki meşru formatında kaldı. Adları murabaha ve icare kendileri gerçekte faizli tüketici kredisine dönüştürüldüler. Hele bir de Teverruk ve Vekale denen yöntem icad edildi ki artık diğer enstrümanlara gerek bile kalmadı. Müşareke ve mudarabaya ise hemen hemen hiç başvurulmuyor. Dolayısıyla mevcut duruma bir dur denilip uygulamalar tümüyle gözden geçirilmedikçe bu bankaların faizin, başka bir ifade ile faizli bankacılığın alternatifi olması artık mümkün gözükmemektedir. Bunun sebeple konuya ciddiyetle el atılıp problemleri unsurlardan arındırılmış finansal ürün ve kurum mevzuatı geliştirilip uygulamaya geçirilmesi için çaba gösterilmelidir. Problemin çözümü düşünüldüğü, yahut iddia edildiği

tediği, aslında bütün insanlığın onayladığı ve gerçekleştirmesini arzuladığı bir iktisadî sistemdir. Sermayenin kredi esaslı olarak değil de ticaret ve ortaklık esaslı olarak toplanıp işletildiği bütün yöntemler İslâmî finans için uygun olduğundan bahsedilen bankalar da bu sisteme tabi olarak çalışmalarını kaydıyla önemli işlev görebilirler. İnsanlık tarihi boyunca icad edilip uygulanmış ve İslâm tarafından onaylanmış alım satım türleri, ortaklık türleri, mal transfer yöntemleri meşru kılınış amaçlarından uzaklaştırılmadan, günümüz finansal sisteminin ihtiyaçlarına cevap verir nitelikte dizayn edilmesi durumunda finansal ihtiyacına cevap verilemeyecek herhangi bir sektör yahut kurum kal-

Röportaj

HASAN MUSTAFA ARSLAN

kadar zor değildir. Yeter ki insanlar kendilerine güvensin, her alanda olduğu gibi bu alanda da öğretilmiş çaresizlikten kurtulup kendi ayakları üzerinde durma istek, irade ve dürüstlüğünü ortaya koysunlar.

Yani mevcut İslâmî finansal ürünlerin gerçekte İslâmî olmadığını mı söylüyorsunuz?

Evet, tam da onu söylüyorum. Günümüz İslâmî finans piyasalarında “İslâmî Finansal Ürün” diye pazarlanan enstrümanların büyük çoğunluğu maalesef faiz temelli finansal ürünlerin isim ve ambalaj değişikliğinden ibarettir. Türkiye dahil bir çok ülkede “İslâmî Finansal Ürün” adı altında “hileli” ürünler piyasalara sürülmektedir. Ülkemizde 2009-2011 yılları arasında bazı faizsiz finans kurumlarınca birer likidite aracı olarak kullanılan GES’ler, 2010’lu yıllardan başlamak üzere Hazine ve hemen tüm katılım bankalarınınca piyasaya sürülen ve bütün finans kurumları tarafından finansal enstrüman olarak kullanılan Kira Sertifikaları ile katılım bankalarınınca uygulanan Teverruk ve Vekaletle davalı finansman yöntemleri bu hileli ürünlerin başında gelmektedir. Bir bireysel emeklilik şirketi yahut fon yönetim şirketi katılımcılarından topladığı fonları hileli yolla yatırıma yönlendirmek istese hileden arınmış pür, İslâm’a uygun finansal ürün bulması adeta imkânsız maalesef. Kur’ân-ı Kerime baktığımızda kâinattaki bütün varlık, olay ve davranışların belli bir fıtrat/ölçü temelinde var edildiği, fıtratın Kitaba kaydedilmiş halinin dini oluşturduğu, ahlakın ise fıtrat ve din birliğinden ibaret olduğu anlaşılır. İslâm ticareti meşru kabul ederken işlemlerin, finansal ürünlerin fıtratını/tabiatını/doğasını/ahlakını esas almıştır. Satış akdini meşru kılan şey satıcı ve müşteri konumundaki iki kişinin farklı iki malı değiştirmeleridir. Bir satış sözleşmesinde satıcının taşıması gereken temel vasıflar, başka bir takım akitler ve kayıtlarla buharlaştırılırsa, o, işlem “satış sözleşmesi” olarak adlandırılırsa da gerçekte satış olmaz. Çünkü satış sözleşmesinin fıtratına, ahlakına müdahale söz konusudur. Ortaklık sözleşmesinin de aynı şekilde temel unsurları, ölçüleri, fıtratı vardır. Ortaklık ile karzı birbirinden ayıran temel ölçü karzda sermaye –şayet faizli ise ilaveten getiri- garantisinin,

ortaklıkta ise sermaye ve getiri riskinin mevcudiyetidir. Sukuk örneğinde olduğu gibi adı ortaklık olan bir sözleşmenin içerisine yerleştirilen maddelerle sermayedara sermaye ve getiri garantisi verildiğinde burada meşru ortaklık akdinin temel unsurlarına, ahlakına müdahale ediliyor demektir. Dolayısıyla fıkhîta sözleşmeleri meşru kılan temel unsurlar onların, iktisadî, makasidî ve hukukî yönleridir. Bir sözleşme gerçekte hangi iktisadî faaliyeti gerçekleştirmek için yapılmışsa hukukta ona göre ad ve hüküm verilir. Fiili durumla hukukî durumun farklı şekilde gösterilmesi muhatapları yanıltmadan başka bir anlam taşımaz. Sözleşme hukukî açıdan kriterlere uygun olarak yapılmasına rağmen İslâm’ın konuya ilişkin maksadıyla çatışabilir. Yani, bir sözleşme hukuksal kılıfa sokularak, İslâm’ın faiz yasağı kuralı delinebilir. Bir sözleşme hakkında sağlıklı kanaate ulaşmanın yolu, onun hangi iktisadî faaliyete dayandığı, hangi hukuksal ölçülere sahip olduğu, muhasebe kaydının ne şekilde yapıldığı, taraflar arasında ihtilaf vukuunda hukuk tarafından hangi kriterlere göre çözüldüğü ve taraflarının maksatlarının tespitine bağlıdır. Maalesef dünyadaki faizsiz olduğu ileri sürülen ürünlerin bir çoğu bu noktada sorunludur.

Siyasî otoritenin bu konudaki politikalarını nasıl buluyorsunuz?

Buraya kadar saydığımız konularda, geçen süre içerisinde siyasî otoritenin bir takım adımlar attığına dair haberler gündeme geliyorsa da henüz elle tutulur, gözle görülür somut bir şey göremedik. Öncelikle 2000'li yılların başında fatura uygulamasından vazgeçilerek murabaha ticarî işlem olmaktan çıkarılıp faizli tüketici kredisine dönüştürüldü. 2005 yılında çıkarılan 5411 sayılı bankacılık kanunuyla ise ÖFK'ların isimleri Katılım Bankası olarak değiştirildi ve fakat kendileri kanunen faizli bankalar kapsamına alındı. Oysa Malezya örneğinde olduğu gibi, Katılım bankalarına özgü bir yasa çok rahatlıkla çıkarılabilirdi; halen de çıkarılabilir. 2009 sonrası çıkarılan ve gerçekte faizli bono ve tahvilden ibaret GES ve Kira sertifikaları ise işin tuzu biberi oldu. Yıllardır sektöre ilişkin her toplantının başlıca konusu olmasına rağmen katılım bankacılığı için bir üst fikhî danışmanlık kurumu oluşturul(a)madı. Hükümet, üyeleri üst düzey ekonomi bürokratlarından oluşan **Faizsiz Finans Koordinasyon Kurulu** tesis etti ve fakat o da ölü doğdu; çünkü bugüne kadar altı

aylık toplantıları dışında hiçbir icraatına şahit olunamadı. **Türkiye Katılım Bankaları Birliği** yasanın verdiği önemli yetkilere rağmen kendisinden beklenen fonksiyonu ifa edemedi. Bu konuda adeta gizli bir el taban ile tavan arasında bariyer rolü oynuyor; fakat bu elin bertaraf edilip gerekli adımların atılma zamanı geldi geçiyor bile.... Yukarıdaki olumsuzluklara ek olarak kimi yanlış politika ve yönlendirmelerle halkın zihnindeki faize yönelik olumsuz algıların aşındırıldığı, faizin adeta teşvik edilip insanların faize alıştırıldığı söylenirse haksızlık yapılmış olunmaz. Bir çok alanda zihniyet değişikliğini sağlayan, vesayetçi ve statükocu birçok kurumu olması gereken meşru zemine çeken, din ve inanç alanında Cumhuriyet tarihinin en büyük özgürlük devrimini gerçekleştiren mevcut siyasî kadroların faizsiz ekonomi konusunda beklenen adımları bugüne kadar henüz at(a)mamış olması son derece üzücüdür. Bu günlerde bürokratik çevrelerde iyi ve doğruya yönelik bazı kıpırdanmalar gözleniyor. Siyasî otoriteden faizli sistem meselesine artık bir neşter vurması, hiç olmazsa faizli ve faizsiz finansmanı mevzuat, vergi, maliyet vb. açılardan şeffaf ve eşit seviyeye getirmesi beklenmektedir. Özellikle Katılım bankacılığı ve diğer faizsiz finansal kurumlara ilişkin mevzuat belirsizliği ve eksikliğinin giderilip bu kurumların kişilerin inisiyatifine bağlı konumdan çıkarılması gerekmektedir.

Konuyla ilgili son görüşleriniz?

Ben bütün bunlara rağmen ümitsiz değilim. Ülkemizde olumlu bir gelişme olarak İstanbul Üniversitesi, Sabahattin Zaim Üniversitesi ve Sakarya Üniversitesi başta olmak üzere bazı üniversitelerimizde İslâm iktisadî ve faizsiz bankacılık konusu bilimsel olarak ele alınmaya başlandı. Konulara objektif ölçülerle yaklaşılması durumunda yakın zamanda önemli mesafelerin katıdileceği kanaatindeyim. Bunun için –ben dahil– herkesin kendine düşen görevi ifa etmesi ve yarın Allah'ın huzuruna görevini layıkıyla yapmış olarak çıkması tek temennimdir.

Teşekkür ederim....